

Ο «Μύθος» της Θυσίας: η αρχή της ελληνικής εθνικής ταυτότητας

Το άγαλμα του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες

Αλέξανδρος Γκαγκαρίδης

Master's degree

4 Νοεμβρίου 2017

Εισαγωγή

Κάθε λαός έχει την δική του συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα, η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με τον πολιτικό πολιτισμό του. Αυτά και τα δύο είναι το αποτέλεσμα των ιστορικών εμπειριών που αυτός ο λαός έζησε κατά τη διάρκεια των αιώνων.

Για να προσδιορίσουν τα γεγονότα του παρελθόντος που καθόρισαν την εθνική ταυτότητα και τον πολιτικό πολιτισμό μιας χώρας, οι μελετητές χρησιμοποιούν ένα θεωρητικό πρότυπο γνωστό στα αγγλικά σαν «*Chosenness-Myths-Trauma complex (CMT)*» (σύνδρομο Διάκριση-Μύθοι-Τραύμα). Η «Διάκριση» αναφέρεται στους παράγοντες που εξηγούν γιατί αυτός ο λαός είναι «μοναδικός» και διαφορετικός από τους άλλους. Οι «Μύθοι» υπενθυμίζουν και δοξάζουν τα πιο μεγάλα κατορθώματα αυτού του λαού, προσφέροντας συχνά μία ιδεώδη εικόνα ενός συγκεκριμένου ιστορικού γεγονότος. Το «Τραύμα», αντίθετα, είναι ένα τραγικό επεισόδιο του παρελθόντος που σημάδεψε την εθνική συνείδηση.

Φυσικά, σαν όλους τους λαούς, οι Έλληνες έχουν την Διάκριση, τους Μύθους και τα Τραύματά τους. Εδώ, θα συγκεντρωθώ σε ένα ιδιαίτερο «Μύθο» που βρίσκεται στην βάση του ελληνικού πολιτισμού: ο «Μύθος» της Θυσίας. Αυτός ο μύθος εδραιώθηκε χάρη των διαφόρων γεγονότων διαμέσου της Ιστορίας, αλλά υπάρχουν τρία γεγονότα που καθιερώνουν κατά μέγιστο λόγο αυτό τον «Μύθο», και που χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι οι Έλληνες έπρεπε να αντιμετωπίσουν την εισβολή από ένα ξένο κράτος που τους επιτίθονταν με πάρα πολύ μεγάλες δυνάμεις και απαιτούσε να παραδοθούν. Η προέλευση του «Μύθου» ανάγεται στην Αρχαία Ελλάδα, και για μεγαλύτερη ακρίβεια στην Σπαρτιατική πολεμική ηθική.

Η κληρονομιά της Σπάρτης: η μάχη στις Θερμοπύλες

Μεταξύ των πόλεων της αρχαίας Ελλάδας, η Σπάρτη ήταν φημισμένη για την ανδρεία των πολεμιστών της. Η σπαρτιατική κοινωνία και οι θεσμοί της ήταν προκαταρτικοί για τον πόλεμο. Κάτω από το σύστημα της «αγωγής», τα αγόρια άρχιζαν την στρατιωτική τους εκπαίδευση όταν ήταν μόνο επτά χρονών. Όταν για πρώτη φορά πήγαιναν στον πόλεμο, οι μητέρες τους τους έδιναν την ασπίδα λέγοντας τους «*ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς*»: γυρίσετε νικητές με τα όπλα σας ή νεκροί μεταφερόμενοι από τους συντρόφους σας, αλλά να μην γυρίσετε ζωντανοί χωρίς τα όπλα σας έχοντας εγκαταλείψει την μάχη.

Η αρχή της Θυσίας στον πόλεμο ήταν βαθιά ριζωμένη στη νοοτροπία των Σπαρτιατών, όπως μας διδάσκει η Ιστορία. Το πιο περίφημο παράδειγμα είναι σίγουρα αυτό του βασιλιά Λεωνίδα στη μάχη των Θερμοπυλών. Το 480 π.Χ., οι Πέρσες εισέβαλαν στην Ελλάδα με τεράστιο στρατό. Ο πέρσης αυτοκράτορας, Ξέρξης, είχε μαζί του τον Δημάρατο, ο οποίος υπήρξε βασιλιάς της Σπάρτης. Ο Ξέρξης τον ρώτησε αν οι Έλληνες θα προβάλλουν αντίσταση. Ο Δημάρατος απάντησε¹ ότι ήταν σίγουρος ότι οι Σπαρτιάτες θα πολεμήσουν, γιατί αυτοί μόνο υπακούουν στους νόμους της Σπάρτης, που τους υποχρεώνουν να πολεμήσουν μέχρι θανάτου. Και έτσι έκαναν ο Λεωνίδα και οι

¹ Ηροδότου Ιστορία, βιβλίο Ζ' Πολύμνια, εδάφιο 102.

πολεμιστές του στις Θερμοπύλες. Πριν από την αρχή της μάχης, ο Ξέρξης τους ζήτησε να παραδώσουν τα όπλα τους. Η απάντηση του Λεωνίδα είναι διάσημη: «**Μολών λαβέ**», ελάτε να τα πάρετε. Οι Έλληνες πολέμησαν για τρεις μέρες, και η μάχη τελείωσε μόνο όταν οι τελευταίοι άνδρες που είχαν παραμείνει στις Θερμοπύλες πέθαναν όλοι. Πιθανώς, αυτή είναι η πιο γνωστή θυσία της Ιστορίας στον πόλεμο, που θα γίνει ο βασικός «Μύθος» όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά για ολόκληρο τον Δυτικό Πολιτισμό.

Ο Λεωνίδας στις Θερμοπύλες. Πίνακας του Jacques-Louis David.

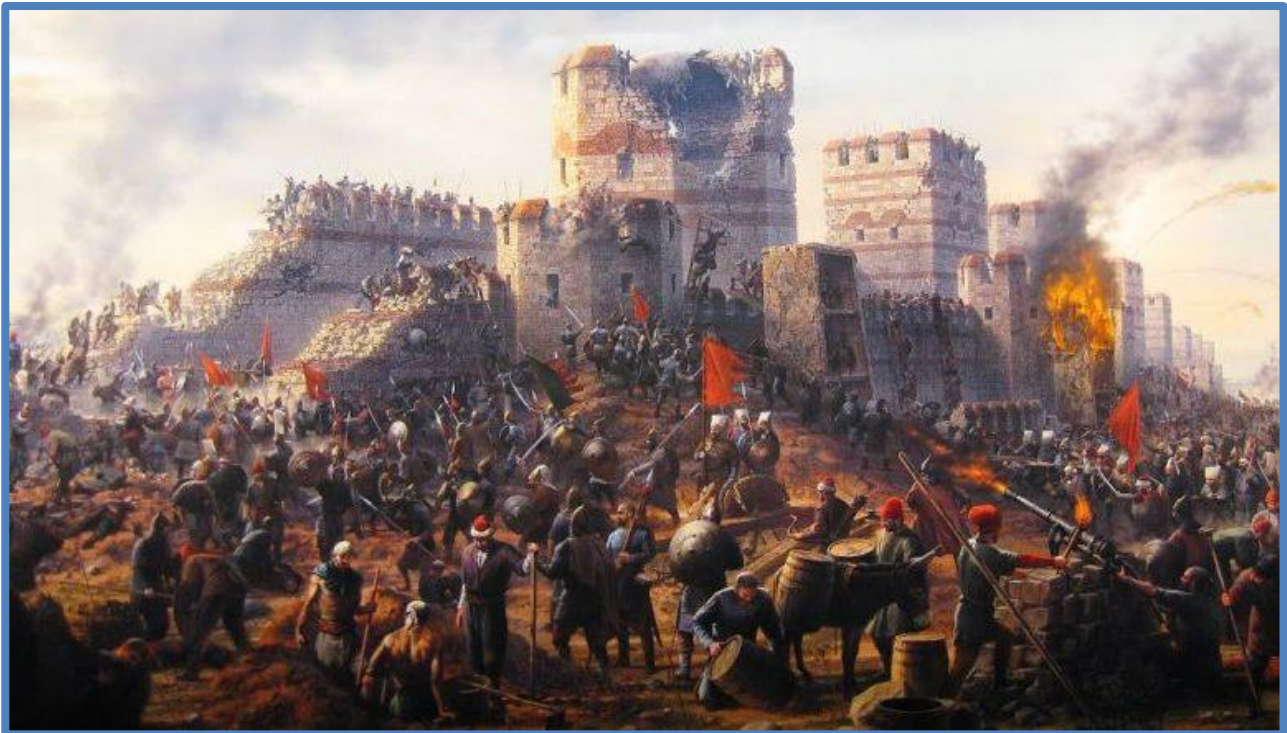
Ωστόσο, για τους Έλληνες αυτό το γεγονός αποτελεί την αρχή του «Μύθου» της ηρωικής Θυσίας για την Πατρίδα, που θα ενισχυθεί κατά τη διάρκεια της Ιστορίας και που ακόμη συνεχίζει να υπάρχει στο εθνικό τους πνεύμα. Κάθε Έλληνας γνωρίζει το επεισόδιο των Θερμοπυλών, τα λόγια του Λεωνίδα και το απόφθεγμα «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς». Αλλά και ο Μεσαίωνας έχει την δική του ηρωική μάχη που επαύξησε τον «Μύθο» της Θυσίας: η άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Κωνσταντινούπολη και η ίδρυση της σύγχρονης Ελλάδας

Σαν την μάχη στις Θερμοπύλες, η άλωση της Κωνσταντινούπολης είχε βαθιά επιρροή στην κοινή νοοτροπία των Ελλήνων.

Στο 1453, ο οθωμανικός στρατός του Μωάμεθ Β' επιτέθηκε την Πόλη, που υπερασπιζονταν από λίγες βυζαντινές δυνάμεις και τους σύμμαχους της. Σε μία αποκαλυπτική ατμόσφαιρα, η πρωτεύουσα του ελληνικού κόσμου βρέθηκε κάτω από απειλή. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ' οδήγησε την τελευταία αντίσταση ενάντια στους τούρκους. Ο Μωάμεθ Β', σαν τον Ξέρξη, ζήτησε τον βυζαντινό αυτοκράτορα να παραδοθεί. Αλλά, σαν τον Λεωνίδα, ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε να παραδώσει την Πόλη απαντώντας «**Τό δέ τήν πόλιν σοι δούναι ουκ ἐμόν ἐστίν οὐτ'άλλου των κατοικούντων ενταύθα, κοινή γάρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν μή φειδόμενοι**

της ζωής ημών», και πέθανε πολεμώντας όταν οι Τούρκοι μπήκαν μέσα την Κωνσταντινούπολη στις 29 Μαΐου του 1453.

Ζωγραφική αναπαράσταση της άλωσης της Κωνσταντινούπολης.

Πηγή: <https://www.realmofhistory.com/2016/12/29/animation-fall-of-constantinople-1453-ad/>

Αυτό το επεισόδιο (που συνιστά και ένα «Τραύμα» για την ελληνική εθνική συνείδηση) σημειώνει την αρχή της Τουρκοκρατίας (την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στην Ελλάδα), και είναι επίσης ένα πολύ σημαντικό γεγονός για την επιβεβαίωση του «Μύθου» της Θυσίας. Ακόμη μια φορά, οι ηρωικοί υπερασπιστές είχαν δώσει την ζωή τους για την προστασία της Πατρίδας. Το θέμα της Θυσίας υιοθετήθηκε μετέπειτα από τους Έλληνες πατριώτες τον 19^ο αιώνα, που οδήγησαν την Επανάσταση του 1821. Για παράδειγμα, το απόφθεγμα «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς» ήταν γραμμένο στις σημαίες τους συνάμα με το «**Νίκη ἢ Θάνατος**». Ένα παρόμοιο παράδειγμα είναι το “**Ελευθεριά ἢ Θάνατος**”, το οποίο εξακολουθεί να είναι το εθνικό σύνθημα της Ελλάδας. Όλα αυτά μαζί ενσαρκώνουν την ιδέα της Θυσίας. Ακόμη, ο *Θούριος του Ρήγα*, ένα δημοφιλές πατριωτικό

Σημαία των Μανιατών.

Ο θάνατος του Μ. Μπότσαρη. Πίνακας του Ludovico Lipparini.

τραγούδι, εξυμνεί τον ίδιο θέμα: «**Κάλλιο είναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή**». Επίσης τα έργα ζωγραφικής που υπενθυμίζουν

εκείνη την εποχή απεικονίζουν συχνά την ιδέα του θανάτου για την Πατρίδα. Έτσι, ο «Μύθος» της Θυσίας ενέπνευσε τον αγώνα κατά των Οθωμανών και τον ελληνισμό, και έγινε ένα βασικό στοιχείο της ελληνικής ταυτότητας.

Το «Όχι» του 1940 και την μάχη στο Ρούπελ

Η προηγούμενη ανάλυση δείχνει ότι ο «Μύθος» της Θυσίας ήταν θεμελιώδης για την δημιουργία του εθνικού πνεύματος της σύγχρονης Ελλάδας. Κατά τον 20^ο αιώνα γίνεται ταυτόχρονα η απόδειξη της σπουδαιότητας του και η συνέχιση της εδραίωσής του. Ειδικότερα, το επεισόδιο του «Όχι» του 1940 είναι το τρίτο γεγονός που καθιερώνει τον «Μύθο» στην σημερινή μορφή του.

Τον Οκτώβριο του 1940, η Ιταλία του Μουσολίνι έστειλε ένα τελεσίγραφο στο Έλληνα πρωθυπουργό Ι. Μεταξά, ζητώντας του να αφήσει το ιταλικό στρατό να εισέρθει στην Ελλάδα. Με το διάσημο του «ΟΧΙ», ο Μεταξάς απέρριψε τα ιταλικά αιτήματα. Οι ιταλικές δυνάμεις επιτέθηκαν στην Ελλάδα, αλλά ο ελληνικός στρατός απέκλεισε την εισβολή. Αργότερα, η ελληνική αντεπίθεση μετέτρεψε σε φυγή τους Ιταλούς και οι Έλληνες στρατιώτες εισέβαλαν στην νότια Αλβανία, κατεχόμενη από τους Ιταλούς.

Ωστόσο, η Γερμανία του Χίτλερ ήρθε να βοηθήσει τον Ιταλό σύμμαχο της. Το πιο γνωστό επεισόδιο της γερμανικής εισβολής είναι η μάχη στο οχυρό Ρούπελ το 1941, όπου ο γερμανικός στρατός επιτέθηκε τις αμυνόμενες ελληνικές δυνάμεις. Οι Έλληνες στρατιώτες πολέμησαν με ανδρεία, και λέγεται ότι δεν έφευγαν ούτε κάτω τις βόμβες των γερμανικών Στούκας. Ακόμα και στην περίπτωση αυτή, ο εισβολέας ζήτησε στους Έλληνες να παραδοθούν. Και ξανά έλαβε την ίδια απάντηση: ο Έλληνας διοικητής τους είπε ότι **«τα οχηρά δεν παραδίδονται, καταλαμβάνονται»**. Έτσι, η μάχη συνεχίστηκε. Οι απομείναντες Έλληνες στρατιώτες σταμάτησαν να πολεμούν μόνο όταν έμαθαν πως οι Γερμανοί προχωρούσαν ήδη προς την Αθήνα και η Ελλάδα είχε χάσει τον πόλεμο. Τότε άφησαν το Ρούπελ, λαμβάνοντας τις στρατιωτικές τιμές από τους Γερμανούς.

Μα η ελληνική αντίσταση δεν τελείωσε. Λίγο πριν από το είσοδο των Γερμανών στην πρωτεύουσα, ο ραδιοφωνικός σταθμός Αθηνών κάλεσε τους Έλληνες να αντισταθούν: **«Ο πόλεμός μας συνεχίζεται, και θα συνεχισθεί μέχρι της τελικής νίκης. Ζήτω το έθνος των Ελλήνων!»**.

Αυτά τα γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πόλεμου σημάδεψαν το εθνικό πνεύμα των Ελλήνων. Η 28η Οκτωβρίου (επέτειος του «Όχι») είναι εθνική γιορτή στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας την σπουδαιότητα του επεισοδίου. Η απάντηση του Μεταξά, η μάχη του Ρούπελ και η αντίσταση εναντίον των Γερμανών είναι αναπόσπαστα μέρη του «Μύθου» της Θυσίας. Αλλά, δεν είναι και οι τελευταίες εκδηλώσεις του.

Μουσείο Οχυρό Ρούπελ: Έμβλημα με τα λόγια «τα οχηρά καταλαμβάνονται δεν παραδίδονται». Φωτογραφία: Α. Γκαγκαρίδης.

Συμπέρασμα: η σπουδαιότητα του «Μύθου» σήμερα

Ο «Μύθος» της Θυσίας συνεχίζει ακόμη να έχει μια κεντρική σπουδαιότητα στην εθνική ταυτότητα των Ελλήνων. Και δεν είναι μόνο ένα ιδανικό, είναι κάτι πού πραγματικά ενώνει και εμπνέει τους Έλληνες στις δύσκολες στιγμές. Εδώ είναι δύο από τα πιο πρόσφατα παραδείγματα:

- Η αντίσταση του τάγματος «Σπάρτη» στον προμαχώνα «Χάρος» κατά τον πόλεμο της Κορέας, όταν απέκρουσαν (μαζί με τους Αμερικάνους) περίπου 13.000 Κινέζους.
- Ο αγώνας των δυνάμεων του ΕΛΔΥΚ (Ελληνική Δύναμη Κύπρου) κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Αυτό είναι πιθανώς το πιο σημαντικό πρόσφατο παράδειγμα του «Μύθου». Ο διοικητής της ΕΛΔΥΚ δήλωσε: **«Είμαστε Έλληνες Στρατιώτες, εδώ είναι Ελλάδα και είμαστε υποχρεωμένοι να πέσουμε μέχρι ενός».**

Η σύντομη αυτή ανάλυση αποδεικνύει την σπουδαιότητα του «Μύθου» στην σημερινή Ελλάδα. Αυτός έχει την προέλευση του από την πολεμική ηθική της αρχαίας Σπάρτης, και έχει συνοδεύσει

τους Έλληνες κατά το πέρασμα της Ιστορίας. Σήμερα, παραμένει ακόμη ένα θεμελιώδες στοιχείο της εθνικής συνείδησης και του πολιτικού πολιτισμού των Ελλήνων και είναι ουσιώδες για να κατανοηθεί τον εθνικό πνεύμα της Ελλάδας. Αυτός είναι και ο λόγος που, όπως ένα διάσημο εμβατήριο λέει, **«Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει».**

Αναβιωτή ιστορικής αναπαράστασης μπροστά από το άγαμα του Λεωνίδα στην Σπάρτη.

Πηγή: <https://notospress.gr/article.php?id=27898>

Επίβλεψη κειμένου: Πασχάλης Γκαγκαρίδης και Έφη Γκαγκαρίδου